

אפולוניוס איש רודוס
 אַרְגוֹנאוּטיקָה
 שלושה קטעים
 מיוונית עתיקה: אברהם ארואטי

"ארגונאוטיקה", או מסע הארגונאוטים, הוא אפוס רחב יריעה מאת המשורר והמלומד ההלניסטי אפולוניוס איש רודוס, בן המאה ה-3 לפנה"ס. היצירה מגוללת את סיפור מסעם רווי ההרפתקאות של יסון (וכן מצוי שמו אֵיאָסוֹן) וחבר מרעיו בספינה אַרְגוֹ אל קולכיס, לחופו המזרחי של הים השחור, כדי לזכות בגיזת הזהב ולהביאה אל יולקוס, עירו של יאסון.

גיזת הזהב הייתה צמרו של אֵיל מכונף, אשר על גבו נמלטו פְּרִקְסוֹס ואחותו הֵלֶה מאמם החורגת אינו, אשת אביהם, המלך אַתְמֶס. במהלך מסעם נפלה הלה מעל גבו של האיל וצנחה אל מותה בים הנושא את שמה עד ימינו, ההלספונטוס. פריקסוס הגיע בבטחה אל קולכיס, ושם המלך אֵיאָטֶס קיבלו בסבר פנים יפות. פריקסוס הקריב את האיל ונתן את גיזתו המוזהבת לאיאטס. המלך הציבה על עץ אלון בחורשת אֶרֶס, ונחש אימתני שמר עליה.

פְּלִיאָס, מלך יולקוס שגזל את השלטון מאחיו, שלח את אחיינו, יאסון, להשיג את הגיזה המוזהבת. הוא שיגר לו למסע זה מתוך תקווה שיאסון לא יעמוד במשימה הכבירה וכך, ברבות הימים, לא יירש את המלוכה ביולקוס.

האפוס מונה ארבעה ספרים וכתוב בניב ההומרי, בסגנון מרומם ועתיר מבע. הוא שקול, כמוהו כאיליאדה וכאודיסיאה, בהקסמטר דַקְטִילִי. סיפור הארגונאוטים, בני החיל שהפליגו במסע זה, הוא מן העלילות המרכזיות והחשובות במיתולוגיה היוונית, ובלבו סיפור אהבתם של יאסון ומדיאה; זמנו המיתי הוא בדור שקדם למלחמת טרויה.

א"א

פתיחת האפוס, ספר א 1-34

פּוֹיְבוֹס,¹ בְּדֵ הֵן אֶפְתַּח וְאֶזְכִּיר תְּהֵלֶת אֲנָשֵׁי קֶדָם,
 שְׁבַמְצָרֵי הַיָּם הַשָּׁחַר וּבֵינֹת צוּקֵי אֶפֶל -
 כְּכֹה צָנָם הַמֶּלֶךְ פְּלִיאָס² - הַשֵּׁיטוֹ אֶת אַרְגוֹ
 שְׁסַפְסָלֶיהָ טוֹבִים וּבְקָשׁוֹ הַגְּזָה הַמְזוֹהֶבֶת.
 יַעַן הַגִּיעָה זֹו הַנְּבוּאָה אֶל אֲזֹנֵיו שֶׁל פְּלִיאָס:
 5 מֵר הַגּוֹרֵל שְׁנֹכֹן לוֹ עֵת מִן הַעַם יִרְאֶה גָבֵר
 שְׁמַנְעֵלוֹ רַק סַנְדָּל, כִּי זֶה בְּתַכְכִּים יִכְרִיעֵהוּ.

¹ פויבוס הוא כינוי של אפולון, אל הנבואה ואדונן של המוזות.

² מלך יולקוס, בנם של טירו ופוסידון.

- לא רב הזמן שחלף ואי־סון, כשם שחזית,³
 עת ברגליו חצה את פלגי האנורוס בחרף,
 רק סנדליו האחד שם חלץ מן הבץ שבעמק,
 אך את משנהו עזב במצולות כי סחפהו השטף.
 ולא־למר הוא בא אל פליאס כדי לטל חלק
 בחגיגה, שעריך לאביו פוסידון ול־למר
 בני המרום, אך פסח על הרה אלת הפלסגים.
 עין תלה בו פליאס ותכף הבין, אף הגה את
 15 זה האתגר עבורו, כי פליג למסע רוי קשי
 כדי שבים או בארץ זרה יאבד לבלי שוב עוד.
 האגיה - פיטני העבר הללו ושכוחה:
 ארגוס, אמרו, עשאה ואתנה הפיחה בו ידע.
 ברם אנכי את יחוס הגברים ושמותם אספר כאן
 20 ואתאר נתיבם הארך אף את כל שהשיגו
 בנדודיהם; ולנאי על שירי תשגחנה המוזות.
 בראשונה אזכיר את אורפוס שאותו קלי־ופה,⁴
 כפי המספר, ילדה לפנים בקרבת הר פימפליאה,⁵
 25 יען עם גבר איש תרקיה, אויאגרוס, עלתה על יצוע.
 ומספרים שאורפוס בצלילי שירתו הלך קסם
 על אבנים קשיחות בהרים ונהרות שוצפי זרם.
 ועצי בר, אלונים, עודם פורחים שם בונה
 על חוף ימה של תרקיה, אות וסימן הם לנעם
 30 של נגונו; כהולכים בצפיפות ערוכים הם, כי פעם
 כשף נבלו אחזם וירדו מרמות פיאה.⁶
 ובברכה קבלהו בן א־סון להיות לו לעזר
 בתל־אותיו, כי בטח בעצה אשר כירון⁷ השיא לו.
 זהו אורפוס, שמשל בפיאריה על עם הבסטונים.

³ הפנייה כאן היא לאפולון.

⁴ אחת מתשע המוזות (המוזה של השירה האפית).

⁵ שמו של הר, ומאוחר יותר שם מעיין, שהיה מקודש למוזות. מקומו בפיאריה (ראו להלן טור 31).

⁶ שמו של חבל ארץ לרגלי מורדותיו הצפוניים של הר אולימפוס. משם, על פי המסורת, הובא פולחן המוזות להר הליקון שבבויאוטיה.

⁷ הוא הקנטאור החכם אשר על פי האגדה היה מחנכו של יאסון.

קינת אלקימדה על לכתו של יאסון, בנה; צאתו של יאסון (א 270-316)

- 270 כמו נערה בודדה אשר בחדוה מתרפקת
 על אומנתה הקשישה ובוכה – אין עוד מי שידאג לה –
 אלא קשים חיה בצל אמה החורגת.
 הן זה לא כבר גערה בה גברתה ורבים גנוייה;
 אז תקונן העלמה ולבה בחבה אחוה צער,
 אף לא תוכל לבטא כל עצמת תוגתה הגוברת.
 275 כך אלקימדה בכתה בלי הפסק, מחבקת את יסון
 בזרועותיה, ובלשון של כמיהה כה אמרה לו:
 "לו רק נפחתי נפשי ביום בו דואבת שמעתי
 צו האימים של המלך פליאס! לו בו ברגע
 מתי וכל צרותי גם נגוזו ממני! וכלת
 280 אז, הוי ילדי, בידידך שלך היקרות לקברני.
 יען ממך נותרה עבורי רק זו המשאאלת,
 כי כל חובה אחרת של בן להוריו כבר מלאה.
 הן לפנים נערצת הייתי בכנות האכיים,
 285 אפס כעת אעזב כשפחה בשימון היכלותינו
 ובגעגועי אליך אמוג נכאה. אולם פעם
 רבו כבודי ויקרי בזכותך; הן התרתי מחגרת
 רק כשנולדת, ראשון ולא עוד, כי עין איליתי⁸
 בי מכלן צרה ולרב ילדים לא זכיתי.
 290 הוי שברוני! לא שערתי, אף לא בחלום חזיון ליל,
 שלאחר המלטו יהיה לי פרקסוס לפגע."
 כה נאנתה והילילה, ושאר הנשים אמהותיה
 סביב הגבירה עומדות מתיפחות. אז במתק שפתים
 יסון נשא את קולו ואמר לאמו דברי נחם:
 295 "אל נא, אמי, כך מעל ומעבר תשאי על כתפידך
 צרור יגונים, יען לא תהדפי הרעה ברב דמע,
 לא כי, אלא על כל מכאוביך מכאוב עוד תוסיפי.
 הן האלים מועידים אסונות לא צפויים לבני מותה;
 חלק מאלה נגזר לך, אזרי עז לשאת זה הנטל
 300 חרף שברון לבך. בטחי בכריתה של אמתה,
 גם בנבואות, כי טובות למכביר חוזה לנו פויבוס,
 ולבסוף – בגברים המעלים אשר מסיעים לי.

⁸ אלת הלידות.

- השארי נא בנחת כעת עם קהל אמהותיך
 כאן בארמון ובל תהיי אות של שבר לארגו;
 שמה אלך, עבדי וקרוכי משפחתי יליוני." 305
- שח, אז פנה אל קדמת ההיכל ויצא אל הדרך.
 כמו שאפולון יוצא את זבולו המבשם ופוסע
 בשבילי הלוס, האי הקדוש, או בקלרוס,⁹ בדלפי
 או אף בלקיה הרחבה על יד זרמי פסנתוס;
 ככה הלך בהמון האדם, ותרועה נשמעה שם 310
 כששאגו כל העם כאחד. איפיאס אז פגשה בו,
 זו הישישה כהנת לארטמיס, בת האלוה
 שמגנה על העיר, ותשק לימינו בלי שום הגה -
 אין ביכלתה לדבר, למרות רצונה, כי קדימה 315
 אץ ההמון. שם נותרה כזקנה שצעירים נטשוה
 על צד הדרך, ויסון רחק כבר מאוד אל האפק.

ערב ההפלגה יאסון שקוע בהרהורים; אידס, אחד הגיבורים, מוכיחו בגאוותנות והנביא אידמון גוער בו; שירו של אורפאוס מרגיע את הרוחות (א 462-518).

- איִדס הבחין בו ובקול רם הוא נוזף ומוכיח:
 "מה העצה, הוי בן איסון, אשר תהפך בנפשך?
 בוא והשמע תכניתך לכלם. כלום אימה הכריעתך,
 עטה עליך? כי היא מחרידה גברים חסרי אמן. 465
 זו החנית הסוערת תעיד - הן עמה מכל יתר
 הלוחמים אתהדר בקרבות, אף לא זוס מסיעני
 כה, פסיע לי רמחי - אשר לא יהיה איזה פגע
 שיכלנו, ולא תותר המשימה בלי תוחלת,
 איִדס כל עוד בקהלכם, אפלו יאמר אל לדכאנו. 470
 מה נאדר איש בריתך, שאותו מארנה הבאת!"
 שח ובתפסו גביע מלא בשתי הידים
 זין מתוק, לא מהול, הוא גומע; הרטיב השכר את
 שתי שפתותיו גם שטף את זקנו הכהה. אז הרעישו 475
 כל הגברים יחדו, אולם אדמון גלויית כך ענהו:
 "כלום אף עוד קדם, אויל, הגיגים יִהרסוך הבעת?
 או השכר הטהור ממלא את הלב רב החצף

⁹ עיר על יד קולופון ובה מקדש לאפולון.

- שִׁבְחוּךָ וְאֵף מְשִׂיבֶךָ לְחַלֵּל כְּבוֹד אֱלֹהֵי?
 הֵן יֵשׁ דְּבָרֵי נְחוּמִים אַחֲרֵיהֶם, שְׁעֵמָם יְכוּל גָּבֵר
 480 נֶפֶשׁ רָעוּ לְהַשִּׁיב; אֵךְ אַתָּה דְּבָרֵי שֶׁחֵץ אִמְרָתְךָ.
 בְּנֵי אֱלֹהִים, ¹⁰ מְסַפְּרִים, כִּדְ שֶׁלְּחֹו לְפָנִים דְּבָרֵי רַהֵב
 בְּאֱלֹהִים הַבְּרוּכִים, אֵךְ כָּלֵל אֲלֵיהֶם לֹא דְמִית
 בְּגִבּוֹרָתְךָ; וְהִנֵּה הַכְרִית בֶּן לְטוֹ אֵת הַשָּׁנִים,
 אֵף שֶׁהָיוּ כְּבִירִים, כִּי יָרָה בָּם חֲצִים קָלִי אֶבֶר."
 485 כִּכָּה אָמַר, וַיִּצְחַק לוֹ בֶּן אֶפְרוֹס, זֶהוּ אֵידֵס,
 אֵף הִסְתַּכֵּל בּוֹ בְּבוֹז וְעֵנָה תְּשׁוּבָתוֹ הַנוֹקֶבֶת:
 "עוֹרָה, אִם כֵּן, וְכֹזָאת הַגִּידָה לִי בְּנִבּוֹאוֹתֶיךָ,
 אִם גַּם עָלַי יָבֹוא קֶץ שֶׁכֵּנָה מִיַּד בְּנֵי הָאֱלֹהִים,
 כְּמוֹ שֶׁכֵּוֹנֵן לְבְנֵי אֱלֹהִים אֶפְלוֹן אֲבִיךָ.
 490 אֶפֶס חֲשַׁב כִּי־צַד תִּמְלֹט מִיָּדִי לֹא פָּגַע,
 אִם אֵךְ אִמְצָא כִּי דְבָרֵי חֲזוֹנְךָ אֵינָם אֱלֵא שֶׁקֶר."
 כִּכָּה כְּעֵס וְגִדְפוּ; אֵף הִיתָה הַמְרִיבָה מִדְּרָדְרָת
 לֹו חֲכָרֵיהֶם וְגַם יָסוֹן עֲצֵמוֹ לֹא רִסְנוֹם בְּתוֹכָתָה
 וְעֲצָרוֹם בְּרִיכָם. נָטַל אֲזִי אֹרְפָנוֹס אֵת הַנֶּבֶל,
 495 וְכִשְׁמָאלוֹ אוֹחֹזֶת בְּכָלִי שִׁיר עָרַב הוּא מְשִׁמֵּיעַ.
 וַיִּשׁוֹרֵר אֵיךְ אֶרֶץ, שָׁמַיִם וַיִּם בִּימֵי קֶדֶם
 נִתְעַרְבְּבוּ זֶה בְּזֶה וַצוֹרָה אַחַת הִיתָה לָמוֹ,
 בְּרַם מְרִיבָה אֵימָה הַפְרִידְתֶּם אִישׁ מִרְעֵהוּ;
 גַּם אֵיכָכָה בְּשָׁמַיִם תּוֹפְסִים לְעוֹלָם מְקוֹם קִבְעַע
 500 הַמְּכֻבָּבִים, הַיָּרִיחַ וְנִתְיָבִיו שֶׁל הַשָּׁמֶשׁ;
 אֵיךְ הַתְּנַשְׂאוֹ הַרְרִים, אֵיךְ נִוְצָרוּ נְהָרוֹת רַבִּי סָאן
 עִם הַשׁוֹכְנֹת בָּם, הַנִּמְפּוֹת, וְכָל הַרֹמֵשׁ עַל הָאָרֶץ.
 שֶׁר עוֹד כִּי־צַד בְּתַחֲלָה אוֹפִיאֹן וְגַם אֹרִינֹמָה,
 בֵּת אוֹקִינֹס, מְשִׁלּוֹ בְּאוֹלִמְפּוֹס, הֵר עוֹטָה שֶׁלְּגִ;
 505 הוּא אֵיךְ מְסַר מְלָכוֹתוֹ לְיַדִּי קְרוֹנוֹס בְּכּוֹחַ הַזְרוּעַ,
 הִיא – לְיַדִּי רִיאָה, וְלְגִלִּי אוֹקִינֹס נִפְלוּ יַחַד.¹¹
 אֵלֶּה¹² בֵּינֵתִים שֶׁלְטוֹ בְּאֵלִים הַבְּרוּכִים, בְּטִיטְנִים,
 כָּל עוֹד הִיָּה זֶס רַךְ בְּשָׁנִים וְשָׁכְלוּ כֶּשֶׁל יֶלֶד,

¹⁰ הם אוטוס ואפאילטס, הענקים שאמרו להרכיב את הר אוסה על אולימפוס, ואחר כך את הר פליון על אוסה, כדי לעלות השמימה ולהילחם באלים. השו" "אודיסיאה", י"א 305-320.
¹¹ על פי פרקידס איש סירוס (המאה השישית לפנה"ס) קדמה מלכותם של אופיאון ואשתו אורינומה לזו של קרונוס וריאה. הללו נטלו בכוח את שלטון קודמיהם.
¹² כלומר, קרונוס וריאה.

- 510 עת התגורר במערה שבדקטה;¹³ אף הקקלופים,
האדמה היא אמם, לא חמשהו עדין ברעם,
לא בחזיו ובקק, כי אלה את זנס יאדירו.
שר; אז הגיח נבלו גם החריש את קולו מלא הקסם.
אפס הכל מטים ראשיהם קדימה בלהט,
אף שחדל, אונניהם זקורות הם שותקים ללא נייע
515 כמכשפים - מה רבה הפליאה שהותיר גם הזמר!
ברם זמן קצר אחר כך מהלו יין נסך לזאוס -
דין הוא - ועל לשונות הקרבן הצלויות נסכוהו
בעמידה. או אז נתנו דעתם לשנת ליל.

¹³ שמו של רכס הרים במזרח האי כרתים.